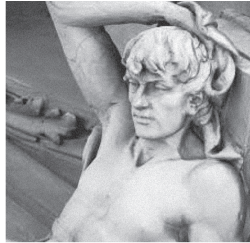

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΟΥΤΑΣ

Μποέμ και Ρικάρντο

Τρεις νουβέλες και μία συνάντηση

ΚΕΔΡΟΣ

Παναγιώτης Γούτας: *Μποέμ και Ρικάρντο*

ISBN 978-960-04-4969-3

Επιμέλεια-διόρθωση: Μαρία Σπανάκη

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© *Παναγιώτης Γούτας, 2018*

© *Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2018*

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • facebook.com/kedros.gr

e-mail: books@kedros.gr

ΜΠΟΕΜ

Επυκνώθη· λαμβάνει
μορφήν ανθρωπικίν.
Τι είσαι; ειπέ μου; πλάσμα,
φάντασμα του νοός μου
τεταραγμένου;

Ή ζωντανός είσ' άνθρωπος,
και κατοικείς τους τάφους;

Ανδρέας Κάλβος, *Η λύρα*,
«Εις θάνατον», στροφές θ', ι'

Η Δυσδαιμόνα, μια πλούσια και εύπορη πόλη, στα βόρεια της χώρας, γνωστή για το μεγάλο λιμάνι της, το σπουδαιότερο σε όλη τη χερσόνησο του Δαίμονος, με τα χρόνια αυτονομήθηκε από την υπόλοιπη χώρα. Και – το πιο παράξενο, το πιο εντυπωσιακό – αυτοπροσδιορίστηκε, ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη των κατοίκων της, σε νησί, αφού ένας λογοτέχνης της, στο παρελθόν, σε κάποιο μυθιστόρημά του, αξίωσε επιτακτικά από τους αναγνώστες του να δουν την πόλη από τη μεριά της θάλασσας.

Όλοι οι κάτοικοι, τότε, της πόλης απαίτησαν να καρπωθούν το εν λόγω προνόμιο, κι επειδή αυτό για λόγους γεωγραφικούς ήταν ανθρωπίνως αδύνατον να συμβεί, η Δυσδαιμόνα αποτέλεσε έκτοτε, στη συνείδησή τους, ένα μυθικό νησί, που η υποτιθέμενη ύπαρξη της θάλασσας περιμετρικά της πόλης τούς προσέδιδε κύρος, ανοιχτούς ορίζοντες και υψηλή αισθητική αντίληψη των πραγμάτων.

Δυσδαιμόνα ήταν το αρχικό όνομα της πόλης, παρμένο από τον *Οθέλλο* του Σαίξπηρ, που, κάποτε, οι κάτοικοί της ξεκοκάλιζαν με αναγνωστική λατρεία και ζέση λογοτεχνική, και που τώρα έχουν ολότελα ξεχάσει.

Με τα χρόνια η λέξη ατόνησε στη γλωσσική επικοινωνία των πολιτών της, παρέμεινε όμως στα παλιότερα λεξι-

κά της ίδια κι απaráλλαχτη, ως δύσχρηστος και αδόκιμος όρος, λήμμα προς εξαφάνιση.

Κι αυτό γιατί οι κάτοικοι της πόλης-νησιού απώλεσαν σταδιακά κάθε ψήγμα λογιούνης, οικειοποιούμενοι μια λαϊκή, άμεση και απλοϊκή γλώσσα, συχνά στα όρια του αγοραίου, αλλά και σφυρηλατώντας, ο καθένας για τον εαυτό του, ίδιου τύπου συνείδηση, που τους απομάκρυνε οριστικά από καθετί λόγιο, κλασικό, αναγνωρισμένο και παραδοσιακό.

Κλασική μουσική, κλασική ενδυμασία, κλασικοί συγγραφείς, παραδοσιακά τραγούδια, παραδοσιακά εδέσματα είχαν εξοβελιστεί στο πυρ το εξώτερον, είχαν αποσυρθεί από την καθημερινότητα των ανθρώπων.

Όποιος υποτροπίαζε επιστρέφοντας σε παρεμφερείς αλλοτινές καταστάσεις και προτιμήσεις ήταν δακτυλοδεικτούμενος και ζούσε απομονωμένος και περιφρονημένος, χωρίς περιθώρια εξέλιξης σε οποιονδήποτε τομέα ή πτυχή της ζωής του.

Βίωνε την ολοκληρωτική απαξία των ανθρώπων της εποχής του, που τον αντιμετώπιζαν ως κατώτερο είδος, με ελλειμματική συνείδηση, ενώ συχνά διαπομπευόταν για τις παρωχημένες αντιλήψεις του και το κακό του γούστο – ένα μίασμα, εν ολίγοις, που στεκόταν τροχοπέδη στην πρόοδο της πόλης-νησιού, ασπαζόμενο παλιές, ξεπερασμένες συμπεριφορές.

Η Δυσδαιμόνα γρήγορα μετονομάστηκε, λοιπόν, σε Ευδαιμόνα, και οι άνθρωποι, παράλληλα με την αναγόρευση της σε νησί, όπως προείπαμε, ένιωθαν μια συνεχή και ολοένα αυξανόμενη ψυχική ανάταση μ' αυτή τη μετο-

νομασία της, αφού το καινούργιο όνομα δεν ήταν υποτιμητικό ή προσβλητικό για τον τόπο και για τους ίδιους· κάθε άλλο.

Η Ευδαίμονα υποδήλωνε ακριβώς το αντίθετο από τον τόπο του διαβόλου, των διαβολικών προθέσεων, των διαβολικών ανθρώπων, ή τον τόπο από όπου πηγάζουν ή επωάζονται αμαρτίες ποικίλου τύπου – εκείνο το ευ- της ονομασίας της δεν αποτελούσε, δηλαδή, σχήμα κατ' ευφημισμόν, όπως έλεγαν οι παλιοί –, αλλά σήμαινε το νησί των δαιμόνιων ανθρώπων, τουτέστιν των πολυμήχανων, των χαρισματικών, των ευφάνταστων, των ανοιχτών σε νέες αντιλήψεις, των ταλαντούχων, των πρωτοπόρων.

Μα, πάνω απ' όλα, των ευτυχισμένων.

Γιατί, κατά μία έννοια, ευτυχία σημαίνει πρόοδος, νέα οράματα και συνεχής εξέλιξη, με φορά και κατεύθυνση πάντα μπροστά, στο ελπιδοφόρο και φωτεινό μέλλον.

Γι' αυτό τον λόγο, άλλωστε, και οι πολίτες της, με μένος τρομερό και λύσσα πρωτόγνωρη, κατέστρεψαν ποδοπατώντας κάθε πινακίδα με την παλιά ονομασία που ήταν αναρτημένη σε διάφορα σημεία του νησιού και έχωσαν στο σκονισμένο χρονοντούλαπο της Ιστορίας αυτή την παλιά, απεχθή λέξη, αντικαθιστώντας τη με την καινούργια, την αμόλυντη, την αρεστή σε όλους, την ελκυστική «Ευδαίμονα».

Όμως ποιος είναι αυτός ο νέος επισκέπτης που έρχεται να ταραξεί τα νερά της Ευδαίμονος; Είναι άνθρωπος με σάρκα και οστά, είναι πνεύμα, είναι σκιά, τι, τέλος πάντων, είναι; Για ποιο λόγο εμφανίστηκε σ' αυτό το νησί; Και πόσο, άραγε, σκοπεύει να μείνει;

Ο ήρωάς μας ονομάζεται Βασίλης Κουτουκάς, ζει στην Ευδαίμονα και εργάζεται ως συντηρητής έργων τέχνης.

Η ηλικία του μας είναι αδιάφορη, και, αν προσπαθήσετε να τη συσχετίσετε με την τωρινή ηλικία του συγγραφέα του βιβλίου, αυτό είναι καθ' όλα νόμιμο και σεβαστό. Βέβαια, στα τελειώματα του κειμένου που έχετε μπροστά σας, θα διαπιστώσετε πως πέσατε έξω και, ίσως, απογοητευτείτε.

Το επάγγελμά του είναι ελαφρώς περιφρονημένο, αλλά ακόμα απαραίτητο στον εν λόγω τόπο.

Το ότι συντηρεί αρχαία ευρήματα, παλιά βιβλία και έργα τέχνης τον κατατάσσει μεν στους κατάπτυστους και στους περιφρονητέους αυτού του νησιού, αλλά πώς να το κάνουμε που και τα αντικείμενα των νεωτερικών ανθρώπων – μοντέρνα έργα τέχνης, σημερινές εκδόσεις λογοτεχνικών ή επιστημονικών βιβλίων, εκκλησιαστικές εικόνες, κ.λπ. – κάποτε θα παλιώσουν, θα φθαρούν, θα αλλοιωθούν και θα χρήζουν συντήρησης;

Αυτός μαζί με καμιά εκατοστή ακόμη φανατικούς ρέκτες του παρελθόντος – τρεις τέσσερις ποιητές, δυο τρεις υπερήλικες πεζογράφους, έναν ιδιότροπο μυθιστοριογράφο, κάνα δυο ξέμπαρκους συλλέκτες και αρκετές δεκάδες άλλων πολιτών – έχουν ιδρύσει κάποιους πυρήνες αντίστασης στη νέα λαιλαπα που, κατά τη γνώμη τους, κυριαρχεί στη χώρα και τους κρατά σ' ένα αξιοθρήνητο περιθώριο, δέσμιους, θλιβερούς και περιχαρακωμένους.

Όλο αυτό, βέβαια, δεν παύει να είναι από τη μεριά τους μια εμμονική κατάσταση στα όρια της υστερίας, μια σκοτεινή νεφέλη, μια πλάνη, αφού κανένα παρόν δεν είναι σε θέση να εξοβελίσει κανένα παρελθόν.

Άλλωστε, όπως διατείνονται φιλόσοφοι, θεολόγοι και ποικίλοι άλλοι διανοούμενοι, ο χρόνος είναι ενιαίος και αδιαίρετος, και το κομμάτιασμά του από τους ανθρώπους, απαρχής του κόσμου, γίνεται καθαρά για λόγους συμβατικούς.

Οι ρέκτες του παρελθόντος, λοιπόν, διαβάζουν κρυφά Παπαδιαμάντη, Σολωμό, Κάλβο, Καβάφη, Σαίξπηρ – πάντα τον γράφουν με άλφα γιώτα και ήτα, ως αντίδραση στη νέα γραφή –, Τσέχωφ και Ρώσους κλασικούς, και γενικώς αντιδρούν στην τοξική ομοιομορφία της νέας τάξης πραγμάτων.

Φυσικά οι κινήσεις τους, οι συναντήσεις τους, οι δράσεις τους, τα λόγια τους είναι άκρως μυστικά και συνωμοτικά, είναι καλά μετρημένα και υπολογισμένα, αφού κυκλοφορεί, πλέον, η δημοτική πολιτιστική αστυνομία της Ευδαίμονος, η οποία καταδιώκει λυσσαλέα τους αρνητές του νέου πνεύματος.

Ζούνε πάντα με τον φόβο μιας σύλληψης, μιας διαπόμπευσης, ενός δημόσιου εξευτελισμού, ακόμη και μιας επώδυνης σωματικής κακοποίησης στην κεντρική πλατεία της πόλης. Φοβούνται, εδώ και χρόνια, ακόμη και τη σκιά τους, και γι' αυτό έχουν «πάντ' ανοιχτά, πάντ' άγρυπνα τα μάτια της ψυχής τους», κατά το πρόσταγμα του Σολωμού, λαμβάνοντας τις προφυλάξεις τους.

Ζουν, εν ολίγοις, για λόγους που δεν είναι του παρό-

ντος να αναλύσουμε και να κρίνουμε, τη δική τους «ψευδαίσθηση ζωής».

Ο Βασίλης Κουτουκάς, μόλις ολοκλήρωσε τη συντήρηση ενός αγάλματος των αρχαϊκών χρόνων στο Αρχαιολογικό Μουσείο του νησιού, έφαγε κάτι πρόχειρο στο στέκι που συγχάζει νωρίς το απόγευμα, και κατηφόρισε προς το λιμάνι.

Αυτός ο περίπατος στο λιμάνι της Ευδαίμονος από τους κάθετους κεντρικούς δρόμους πάντα καθαρίζει το μυαλό του, τον ηρεμεί αφάνταστα και του δημιουργεί ένα απίστευτο αίσθημα ευφορίας και ψυχικής ανάτασης.

Έφτασε στην παραλιακή οδό της πλατείας Μιχαήλ Μπαχτίν – πρώην πλατείας Αριστοτέλους –, κάθισε σε ένα φρεσκοβαμμένο παγκάκι κι ατένιζε αμέριμνος τη θάλασσα.

Ο Όλυμπος, στο βάθος, ξεπρόβαλλε επιβλητικός και μεγαλοπρεπής, αφού τα σύννεφα της προηγούμενης ημέρας είχαν διαλυθεί και η ατμόσφαιρα ήταν πεντακάθαρη.

Έκλεισε τα μάτια του και απόλαυσε τη στιγμή.

Όταν τα ξανάνοιξε, η άφιξη ενός παλιού, θαλασσοδαρμένου καϊκιού κίνησε την περιέργειά του. Ήταν ένα φαγωμένο από τα ταξίδια και τα κύματα σκαρί, μ' ένα παράξενο θεόστραβο κατάρτι στη μέση, όπου ανέμιζε μια τρύπια μαύρη σημαία, θυμίζοντας πειρατικό πλεούμενο άλλων εποχών.

Ένας ηλιοψημένος νέος άντρας, ψαράς, έριξε τα σχοινιά στα μεταλλικά στηρίγματα της παραλίας για να ελλιμενιστεί το πλεούμενο.

Μέσ' απ' τα σπλάγχνα του καϊκιού ξεπήδησε ένας αλλόκοτος άντρας, λίγο κάτω από τα εξήντα, με ανάκατα μαλλιά, βρώμικα παλιά ρούχα, ξέφτερνα παπούτσια και ατημέλητα γένια. Κρατούσε σφιχτά στο χέρι του ένα παμπάλαιο εκκλησιαστικό βιβλίο.

Ο Βασίλης, από τη θέση που βρισκόταν, ήταν αδύνατον να διακρίνει τον τίτλο του βιβλίου. Αναγνώρισε αμέσως όμως τον άντρα και τινάχτηκε σαν ελατήριο από τη θέση του. Μαγνητισμένος τον πλησίασε, για να διαπιστώσει αν ήταν πράγματι εκείνος, αλλά και για να τον υποδεχτεί.

Άγγιξε ανεπαίσθητα το αριστερό του μανίκι, και σκόνη αιώνων κύλησε από τα φθαρμένα ρούχα του κάτω, στην προκουμαία.

Δεν πίστευε στα μάτια του. Ναι, ήταν εκείνος! Ακέραιος μπροστά του, με σάρκα και οστά, είχε ήδη πατήσει στεριά στο πλακόστρωτο της παραλίας της Ευδαίμονος.

Στο βάθος, το πλεούμενο άρχισε μια αντίστροφη, αργή πορεία προς το ανοιχτό πέλαγος, και μέσα σε ελάχιστα δευτερόλεπτα, ως διά μαγείας, είχε γίνει κουκκίδα ανεπαίσθητη στην ίσαλο γραμμή, για να εξαφανιστεί σε λίγες στιγμές από το οπτικό πεδίο των δύο αντρών.

Όταν ο Βασίλης κατάφερε να συνέλθει από το σοκ, και του ήρθαν και πάλι τα λόγια στο στόμα, ο Μποέμ στεκόταν με βλέμμα απορημένο μπροστά του.

Θύμιζε βουρκωμένο, κλοτημένο σκυλί του δρόμου, που σε ικετεύει για άγνωστο λόγο.

Λερός, εξαθλιωμένος, καταπονημένος από το ταξίδι του, ο αποσυνάγωγος του αιώνα του – ή μήπως των αιώνων; – ήταν έτοιμος να σωριαστεί στο πλακόστρωτο από την εξάντληση.

Μηχανικά ο Βασιλίας έτεινε το χέρι του και τον συγκράτησε όρθιο.

– Πώς από τα μέρη μας, κυρ Αλέξανδρε; Ποιος ούριος άνεμος σε φέρνει εδώ;

Αισθάνθηκε πως ψέλλισε μέσ’ απ’ τα δόντια του τη φράση «Ω! Ας ήμην ακόμη βοσκός εις τα όρη!», που, κατά μαγικό τρόπο, διέλυσε το σύννεφο των αιώνων που μεσολαβούσαν, διαρρηγνύοντας την ανεπαίσθητη μεμβράνη που διαχώριζε τη φαντασία από την πραγματικότητα.

Σαν ένα μαγικό κλειδί λειτούργησε αυτή η μελωδική και εύηχη πρόταση που ξεκλείδωσε την πόρτα της εποχής μας.

Ακαριαία ο Μποέμ προσδιορίστηκε στον νέο τόπο, στη νέα εποχή, στον καινούργιο αιώνα κι άρχισε να συνομιλεί με τον ήρώα μας σχεδόν φυσιολογικά, περίπου σαν άνθρωπος του καιρού μας.

Όμως, ακόμη κι έτσι, το πράγμα φώναζε πως είχε έρθει από άλλη εποχή.

– Ναύλωσα ετούτη την εντοπία σκούνα αναμένοντας με τον Μαθιό να φυσήξει ευνοϊκός άνεμος, για να μας κατευθύνει βόρεια. Όμως, περί το μέσον της διαδρομής, σηκώθηκε κύμα δυσθεώρητο και θαλασσοταραχή μεγάλη, και...

Διακρίνοντας με την άκρη του ματιού του ο Βασιλίας Κουτουκάς δύο άντρες της πολιτιστικής αστυνομίας να

περιπολούν στην παραλία – δύο επιμελώς ατημέλητους τύπους με γκριζα κοτσίδα, μαύρα γιλέκα, φθαρμένα στο γόνατο τζιν παντελόνια, και με κάτι γελοία ροζ πουά σακίδια κρεμασμένα στους ώμους –, έβαλε με νόημα το δάχτυλο στα χείλη, υποδεικνύοντας στον Μποέμ:

– Μίλα σιγά, κυρ Αλέξανδρε. Η γλώσσα σου διώκεται σήμερα σ’ αυτήν εδώ την περιοχή. Δεν πρέπει να σ’ ακούσουν να μιλάς, έτσι όπως μιλάς, εκείνοι οι δύο τύποι που περιπολούν στο απέναντι πεζοδρόμιο. Μίλα ακριβώς όπως εγώ, προσπάθησε να με μιμηθείς. Με τη δική σου γλώσσα θα μιλάς μόνο σε ιδιωτικούς χώρους – έτσι το έχουμε πλέον καθιερώσει.

Για αρχή, τον έβαλε να καθίσει στο παγκάκι και του αγόρασε από το πλησιέστερο περίπτερο ένα μπουκαλάκι εμφιαλωμένο νερό, για να δροσιστεί.

Έβγαλε το πώμα, κι εκείνος το άρπαξε και το ήπιε μονορούφι.

Ύστερα, με τη δεξιά του παλάμη, σκούπισε τα μακριά του γένια που είχαν συγκρατήσει αρκετή ποσότητα νερού. Ρυάκι κυλούσε από τα χείλη του.

Άρχισε τώρα να μιλά τη γλώσσα της εποχής μας, γεγονός ανεξήγητο, σχεδόν παράδοξο, όμως αληθινό.

Ο Βασίλης ένιωθε άσχημα που συνέβαινε αυτό, αλλά δεν γινόταν διαφορετικά. Προείχε η σωματική ασφάλεια και ακεραιότητα του Μποέμ.

– Θα ήμουν είκοσι ενός χρονών παλικαράκι όταν αποφάσισα να επισκεφθώ το Όρος. Πάλι με καράβι φύγαμε τότε, από τη Σκιάθο, και κατευθυνθήκαμε βόρεια. Είχα πάει με τον καλό μου φίλο, τον Νίκο Διανέλλο, τον μετέ-

πειτα μοναχό Νήφωνα. Και τι δεν είπαν οι φαρμακερές γλώσσες για τη φιλία μας! Το ότι κατοικήσαμε, κάποτε, για λίγο στο ίδιο διαμέρισμα στάθηκε η αφορμή να μας χαρακτηρίσουν και κίναιδους. Ευτυχώς, ο Νήφοντας παντρεύτηκε αργότερα, χαθήκαμε από τότε, και έπαυσαν τα κουτσομπολιά και οι μικρότητες.

Σταμάτησε για λίγο να μιλάει, κάτι έφερε στον νου του. Στο πρόσωπό του χαράχτηκε μια αλλόκοτη διάθεση αναπόλησης, σαν να ονειροβατούσε.

Συνέχισε πάλι να μιλά χαμηλόφωνα:

– Οκτώ μήνες είχα μείνει, θυμάμαι, τότε, στο Όρος, ως δόκιμος μοναχός. Τις προάλλες, που αναλογιζόμουν την περασμένη ζωή μου, έφτασα στο συμπέρασμα πως δεν έπρεπε να εγκαταλείψω το Όρος και να επιστρέψω στη Σκιάθο. Έπρεπε να ήμουν πιο αποφασιστικός. Γι' αυτό έδωσα και τις τελευταίες δεκάρες που μου είχαν μείνει στον Μαθιό και τον έβαλα να με πετάξει μέχρι το Τσαούς Μοναστήρι, για να μονάσω. Δεύτερη φορά στο Όρος θα πήγαινε πολύ, δεν θα το άντεχα.

Ο Βασίλης τον έπιασε απαλά απ' τις μασχάλες και τον κουβάλησε σχεδόν στο διαμέρισμά του, στο κέντρο της πόλης. Του έφτιαξε μια ζεστή κοτόσουπα για να πάρει τα πάνω του και τον έβαλε να κοιμηθεί στρωματσάδα.

Όταν ο Μποέμ ξύπνησε το επόμενο πρωί, το πρώτο πράγμα που ζήτησε από τον Βασίλη ήταν να τον συνοδεύσει μέχρι την κοντινότερη εκκλησία για να εκκλησιαστεί και να ψάλει.

Ο Βασίλης τον οδήγησε μέχρι τον ιερό ναό του Αγίου Μηνά, κι ο άλλος, πιάνοντας ένα ακριανό στασίδι, με φωνή ταλαιπωρημένη αλλά και εμφανώς ταραγμένη από τη συγκίνηση, άρχισε να ψέλνει.

Στο τέλος κοινώνησε, πήρε δυο τρία αντιδώρα, τα έχωσε βιαστικά στην τσέπη του και βγήκε στο προαύλιο της εκκλησίας, όπου, καθισμένος σε ένα παγκάκι, τον περίμενε ο Βασίλης.

Ο Βασίλης, βλέποντάς τον στυλωμένο γερά στα πόδια του να μασουλάει με λαιμαργία τα αντιδώρα, αποφάσισε να του κάνει μια μικρή περιήγηση στην περιοχή του Φραγκομαχαλά, που σήμερα κατακλύζεται από εμπορικά καταστήματα.

Στον Φραγκομαχαλά αντάμωναν οι ήχοι της Ανατολής, το παράπονο των προσφύγων, τα σεφαραδίτικα με τα σέρβικα, τα βουλγάρικα και άλλες γλώσσες του καιρού τους.

Οι ρέκτες του παρελθόντος, όπως ο ήρωάς μας, μπορούν διά μνήμης να επανέρχονται σε τόπους παλιούς και να τους αντικρίζουν ατόφιους και αναλλοίωτους, όπως υπήρξαν κάποτε, πριν από πολλά χρόνια, παραβλέποντας τις σύγχρονες κακοτεχνίες. Καμιά δημοτική πολιτιστική αστυνομία και κανένα πανεπιστημιακό φερμάνι καμιάς περιοχής αυτού του πλανήτη δεν μπορεί να τους απαγορεύσει κάτι τέτοιο.

Σαν μέσα σε όνειρο του έδειξε τα τρία πιο γνωστά ξενοδοχεία του Φραγκομαχαλά, που έλαμπαν μπροστά τους με όλη την παλιά, απέριττη, φτωχική, ωστόσο πολύτιμη αίγλη τους.